

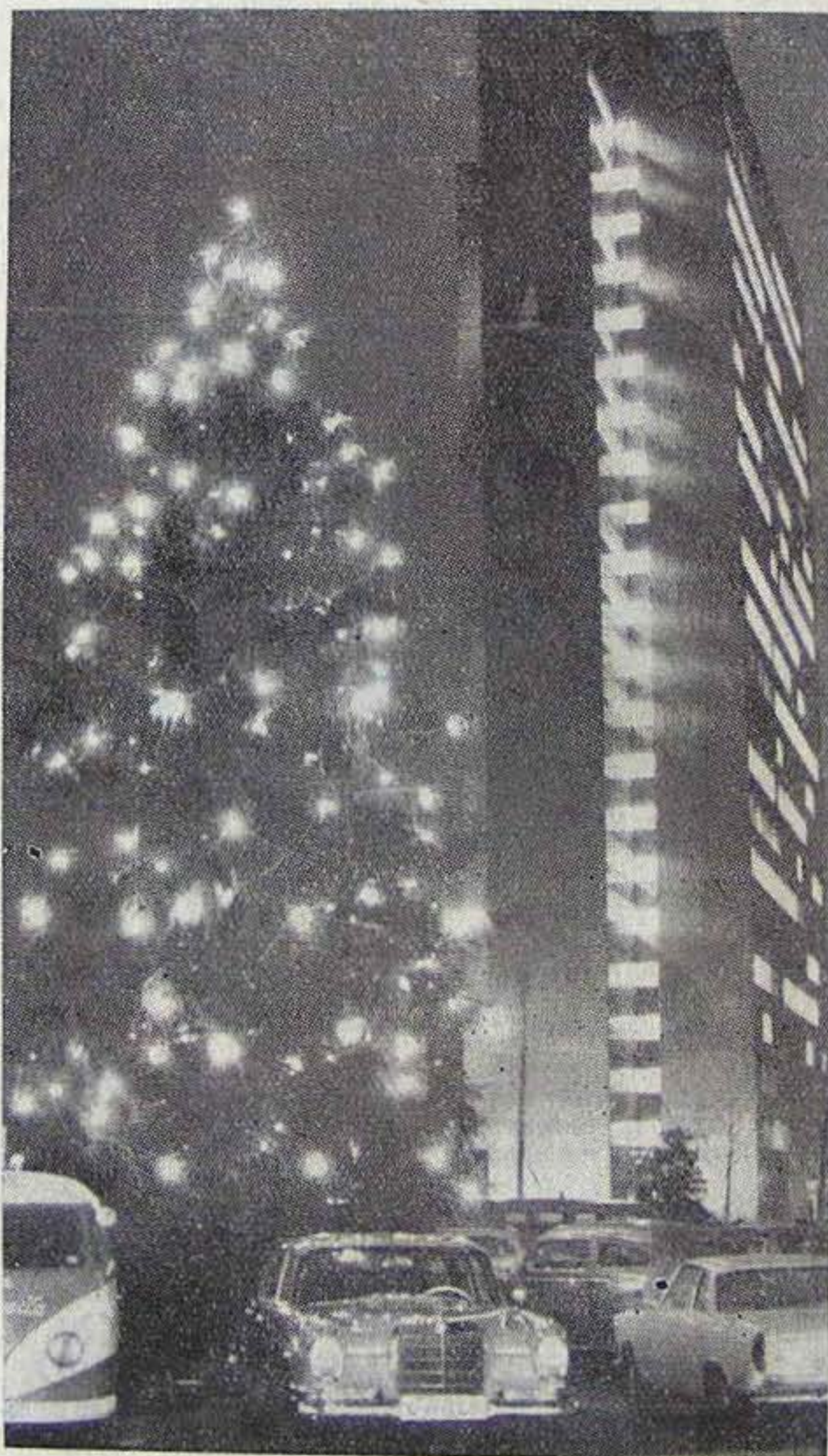
UNITÁRIUS ÉLET

XXII. ÉVFOLYAM, 4. SZÁM

1968. OKTÓBER—DECEMBER

Karácsony

Az itt közölt kép önmagáért beszél. Hatalmas karácsonyfa, sudártermetű fenyő örökzöld ágain szikrázó gyertyafénnyel, mintha száz meg száz égi csillag vett volna szállást rajta. Ezüst és aranyszálak kötik össze az ágakat és a csillagokat, akárcsak itt e földön az emberek életét. A karácsonyfa tövében ott vannak a XX. század emberének legkívánatosabb játékszelei is, amelyekről milliók álmodnak széles e világon: az autók! A legjobb márkák, minden méretben és minden igénynek megfelelően. A karácsonyfa mellett azonban ott magasodik a modern élet új bábeltornya is: a felhőkarcoló. Ennek is szikráznak szemkápráztató hatalmas fényei, hidegen, jólkiszámítottan, ártisztikusan és célszerűen. Ezt a bábeltornyot nem döntötte romba egy féltékeny Isten keze, mert az az Isten, aki a modern ember szívében a szeretetnek és a tudománynak mélység-dimenzióiban él, mélyén az emberi szívek és értelemnek, a szellemnek és a léleknek vertikális világában, — ez az Isten alkotó Isten és teremtő Isten, aki az életnek horizontális síkján szabadságot ad az embernek, az ő gyermekének, akít nagy-

korúsítván, munkatársává fogadott, hogy építsen felhőkarcolót, amely magasabb lehet a természet legmagasabb fájánál is, mert imé, ha ez a karácsonyfa húsz emeletnyi magasságig ér, akkor az ember még tovább építhette a huszonegyedik emeletet is, és azon felül az ég felhőibe vesző emeleteket és tornyokat, jeléül annak, hogy nincs akadálya annak, hogy az ember széppé tegye ezt a földet, hajlékot építsen a hajléktalanoknak, hogy égisz toronyházaiiban szállást adhasson minden drága kis gyermekének, amely ugyanazokat az isteni fénytől áthatott tiszta emberi vonásokat viseli magán, mint ama bethlehemi jászolban menedéket talált gyermek, az Isten és az ember új szövetségének hajnalán! Jézus! Aki azóta felnövekedvén, evangéliumát, azaz „örömteli üzenetét”, soha meg nem szünő módon hirdeti pásztorainak ajkaival és újra meg újra énekelletti az örök angyali szózatot:

„Dicsőség a magasságos mennyben Istennek és a földön béke a jóakarú emberek között!”

R. Filep Imre
helyettes püspök

*I*stentől áldott kellemes karácsonyi ünnepeket
és boldog új évet kívánunk kedves olvasóinknak

A két magyar unitárius zsinat

A XVI. század óta ilyen hírről, mint amelyet e sorok címe jelez, nem kapott hírt a világ. Igaz, azt sem tudjuk pontosan, hogy a XVI. században itt, Magyarországon, tartottak-e külön zsinatot gyűléseink, de miután tudjuk, hogy volt külön püspökük és Pécsen még külön főiskolájuk is, nyilván zsinatot is tarthatnak Temesvárott, Makóvársárhelyen, Tolnában, vagy Baranyában. Történelmi tény marad azonban az, hogy 1968 augusztusában a magyar unitarizmus két zsinaton is számot vehetett négy évszázadra terjedő történelmi múltjával.

Az egyik zsinat a magyar unitarizmus ősi szülőföldjén Erdélyben tartott, Kolozsvárott, majd folytatódott Tor-dán és Déván, Dávid Ferenc mártírom-ságának glóriával koronázott színhelyén. — a Romániai Unitárius Egyház ünnepi zsinatának képében, augusztus 17–19 napjain. A másik magyar unitárius zsinatot pedig Budapesten tartottuk augusztus 21-én magyarországi unitárius egyházunk ünnepszenteleésekor. Mindkét zsinat az alkotó és fejlődő élet jegyében tartotta ünnepi emlékezését, mert mindkettőn a zsinati ülések egyik kimagasló pontját a dávidferenci eszmék szolgálata magukat elkötelezett új ifjú lelkesek felszentelése alkotta. Az erdélyi zsinaton a nagyobb hangsúlyt az egyház-alapítás történelmi ténye kapta. Budapest viszont, híven történelmi szerepéhez, t. i. a Duna egyik világvárosaként, a világon ma mindenütt aktuális eszmének adott hangsúlyt, „a vallás és lelkiismereti szabadság” törvényének és a tolerancia rendkívül korszerű elvének, amely a nevezetes 1568. évi tordai országgyűlési törvényben gyökerezik. A kolozsvári, tordai és dévai zsinati ülések magukon viselték egy 400 éves történelmi múltú egyháznak megkülönböztető sajátosságait: egy igazi népegyház bélyegét, amelynek a zsinaton megjelent mintegy 110 palástos lelkésze egész külső és belső stílusával és magatartásával kifejezésre juttatta azt a megtartó erőt, amely a hagyománytisztelő, a jó értelemben vett — az intellektualizmus minimumára lebontott teológia és vallás-erkölcsi életfelfogáshoz való hűséggel valóítja meg a jézusi tanítás prófétai summáját: „az Isten és emberszeretet” vallását. A széles alapozottságú teológiai és tudományos ismeret csak egy erdélyi unitárius püspökben tud úgy ötvöződni egy szubjektív életérzés, hivatástudat és népszerűtlen folytonos aktivitásra ösztönző erejével, mint ahogyan az patriarkális korú püspökünknek, Dr. Kiss Eleknek életében megtestesült. Ugy ahogyan Lőrinczy László, az ürmösi pap imádkozott a lelkész-szentelő istentiszteleti szolgálaton, a nemes veretű pátoznak és igazi kegyességnek hangján, azt csak az a lelkész tudja hozzá hasonlóan tenni, aki, miként ő, és sok más erdélyi unitárius lelkész tette, elment „túl az óperenciás tengeren” is, hogy onnan visszatérve, mint iskolaigazgató és tanár, végigjárja a tudomány szellemi kincsekkel gazdag világának sokféle útját, hogy aztán Balázs Ferenc módján „elbújjon egy picinyke rög alá”, hogy lássa, kikelhet-e és teremhet-e gyümölcsöt. És mi láttuk természetét, az éneklő istenes népet, amint zoltáros ajakkal ad hálát a dicső múltért és az élő jelenért, egy igazi Istennek. Szépen, ősi viseletben, székely emberekhez illő nemes egyszerűséggel, úgy miként papja is példázta, akinél érezzük, hogy nem póz és nem parlagosság a háziszóttos, háromgombos ing, amit ünneplőjéhez és a palásthoz egyaránt visel. Szimbólumnak láttuk, hogyan kell eggyé válni a néppel. Ezt tükrözte a bethlenszentmiklósi énekkar is, amelynek élén ugyancsak lelkész áll, Halmágyi Pál személyében. A csodálatosan szép templom, amely Dávid Ferenc „kerékkövé” őrszi, megújított köntösében még jobban kifejezte azt, hogy egy barokk világból kilábaló emberiség, amely úgy kell lehámozza önmagáról minden fölös aranyát és cikornyáját, mint az unitáriusok kolozsvári főtemploma, amely fehérre meszelt falával azt az unitárius és általános erdélyi szellemet példázta, hogy a mesterkéltebből mindig visszatalál a természetes és egyszerű szépség és igazság útjára.

A több mint 250 külföldi vendég, akik a világ minden égtájáról gyűltek össze, ha nem is értették az elhangzott magyar beszédet és gyönyörű imákat, a sajnálatosan rossz tolmácsolás miatt még a kitűnő ünnepi megnyilatkozások sem, mégis megéreztek, hogy itt valami rendkívüli és történelmi súlyú történelmi és megtörtént négy évszázadon át (1) — amelyről sokan a résztvevők külföldiek közül egy-két évtizeddel ezelőttig még alig tudtak. Most tudják és hirdetik szerte a nagyvilágban, hogy hol van gyökere azoknak az eszméknek és igazságoknak, amelyek a felvilágosultság és szabad hit keresztényi igazságaként áthatották az egész világot, de amelyekért az úttörőket sújtó szenvedés azoknak jutott osztályrészül, akiknek utódai ma magyar unitáriusokként két hazában, de egy nyelven és egy szívvel hirdetik szabad népek gyermekeiként az időszerűségéből semmit sem veszített igazságot. Ezért is sajnáltuk olyan mélyesen, hogy Kolozsvárott, a magyar unitarizmus „Mekkájában”, mi magyarországi unitáriusok is egy kicsit „idegenből jött vendégeknek” számítottunk, jóllehet még csak a „tegnap” is egy test is voltunk, és a dávidferenci korszak unitárius történelme vitathatatlanul a mi történelmünk is. De együtt vettünk úrvacsorát, együtt emlékezve Jézusra,

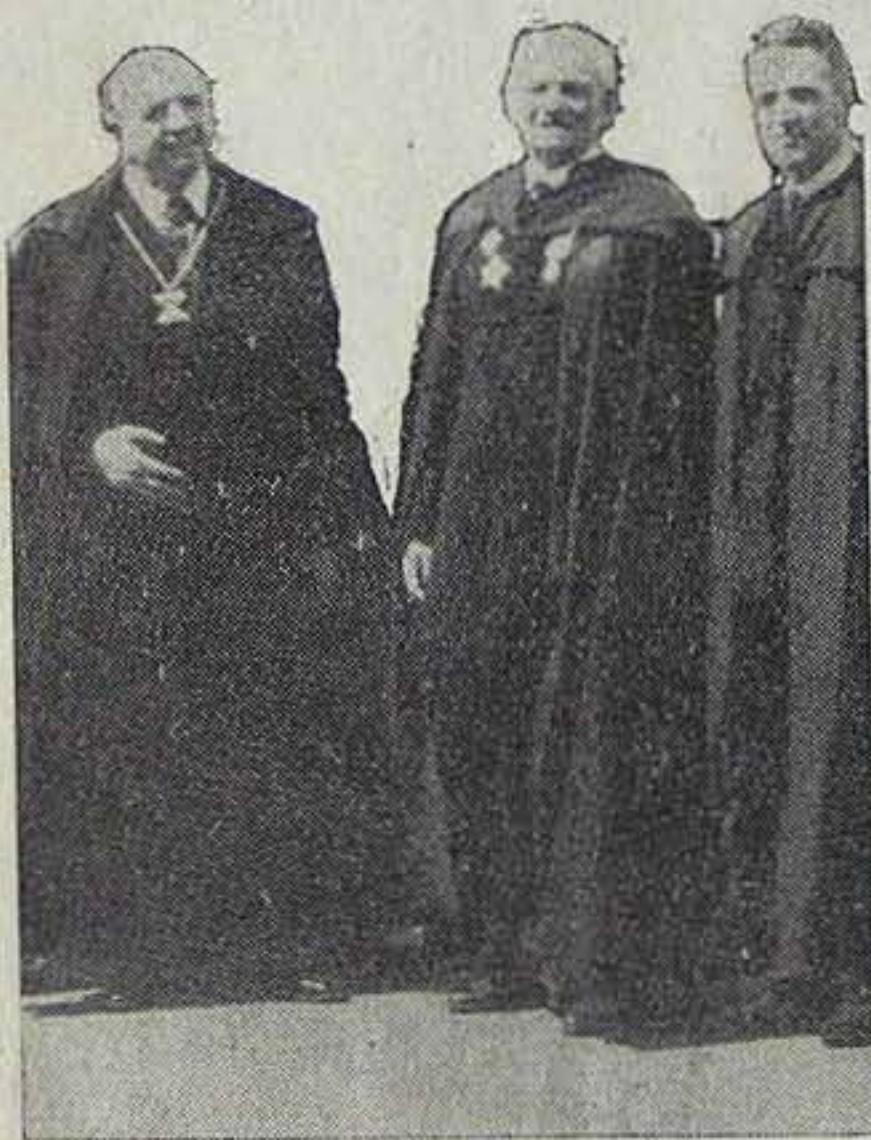
ben, hosszantartó vakanciába került az a gyulafehérvári katolikus püspöki szék, amelynek jelenlegi gazdája Erdély román metropolitájával együtt a történelmileg minden irányba beérlett tolerancia és igazi keresztényi szeretet jegyében, négy évszázad után, együtt tudott orvendezni az örvendezőkkel.

Felejthetetlen marad számunkra Dr. Kovács Lajos professzor, egyházi főjegyző ünnepi predikációja. A hitben való megmaradásnak evangéliumi feltételeit olyan benso atélással hirdette, mint akinek minden szavából ezert, hogy ezt a hitet így prédikálni csak az tudja, aki maga is minduntalan vissza-visszatér a feladatainak és szolgálatának végzése közepette Isten szent lelkének örökké buzgó forrásához, hogy abból erőt merítsen a jelennek és a holnapnak feladataihoz. *Urmossy Gyula* esperes, egyházi közügyigazgató, megindító imádkozása, *Mathe Zsigmond* esperes úrvacsorai agendája a történelmi pillanathoz méltóan mély és megrázó erejű volt, akarsak *Lukács Sándor* esperes istentiszteleti könyörgése, amelyben megvisszacsendültek azok a zúgó harangok, amelyek az ország minden unitárius templomának tornyában abban az ünnepélyes pillanatban kondultak meg, augusztus 18-án, déli 12 órakor, amidőn *Lukács Sándor* esperessel együtt az egész ünneplő gyülekezet a nagy történelmi múltba való emlékezés jegyében egy igazi Istenünk iránti halával szívében imára kulcsolta kezét!

Nagyszerű élmény volt a püspöki palotában rendezett fogadás, amely a baráti kapcsolatoknak s a testvéri szellem fejlesztésének kitűnő alkalmául szolgált. Szép volt a reprezentatív folklor bemutató a kolozsvári Állami Operaházban és a rendkívül tehetséges tánckar előadásában szívesen láttunk volna többet is azokból a székely táncokból, amelyek a Székelyföld unitárius népére annyira jellemzők. Maradékotlan művészi élményt nyújtott az esti templomi hangverseny. Örömmel hallgattuk újra *Peterffy Gyula* professzornak ragyogó technikával párosult rendkívül elmelelyedt orgona-muzsikáját. Nagy meglepetés és nagy művészi élmény volt két fiatal művész közreműködése: *Kriszta Agnes* kultúralt szép éneke és *iff. Márkos Albert* elmélyült hegedűjátéka, akinek sajátos tónusában a kiváló művész édesapjának, már ifjú korában felcsillanó meleg, sajátos tonusú szép muzsikáját, magas fokon hallottuk visszacsendülni!

A Szabadelvű Keresztények és a Vallásos Szabadság Nemzetközi Szövetsége (IARF) elnökségével és majdnem teljes végrehajtóbizottságával képviseltette magát az erdélyi ünnepeken is. *Dr. Peter Dalbert*, az IARF elnöke klasszikusan szép és nemesveretű emlékbeszédrel köszöntötte a jubiláló egyházat, mint a Világszövetség tagegyházát, mélyen meghajtva az elismerésnek és a tiszteletnek zászlaját a szabadelvű kereszténységnek alapköve és első történelmi egyháza előtt, utalva azokra a történelmi kapcsolatokra és tényekre, amelyek — lévén az elnök maga is svájci teológus — az erdélyi unitarizmust a svájci zwingliánus reformációval összekötötte és köti a jelenben is.

Megkapó lendületességgel és gondolatokban gazdag tartalommal tolmácsolta az amerikai unitáriusok köszöntését *Dr. Dana McLean Greeley*, az amerikai unitárius-universalista egyház elnök-lelkésze, annak az egyháznak főpásztora szólalt meg, aki Emersonnak és Parker Tivadarának, Linkoln Abrahamnak és Franklin Benjáminnak nemes veretű eszméit és haladó szellemét őrszi saját történelmi múltjának örökségeként. *Greeley dr.* jelenünk egyik legkitűnőbb amerikai unitárius-univerzalista bekeharcosa, aki bátran veszi ki részét úgy az amerikai polgári jogi küzdelmekből, mint a vietnami békéért folyó nemzetközi harcokból. Ennek a haladó szellemnek adott hangot testvéri szívből fakadó köszöntésében is, nagy hatást keltve megnyilatkozásával mindazokban, akik megértették mondanivalóját. A harmadik külföldi szónok *Dr. John Kielty*, az

R. Filep Imre helyettes püspök és dr. Kiss Elek püspök, — a két főpásztor, ill. Bencze Márton egyh. főjegyző a kolozsvári Zsinaton

örök Utmutatónkra. Egy kenyér testéből ettünk és közös volt poharunk. Es szép volt az asztal, — *Szervácus Jenőnek és fiának* csodálatos remekműve —, amely a nép vállán hordoztatja az úrvacsora jegyeit!

Nagy öröm volt látni és tapasztalni, hogy Románia Szocialista Köztársaság legfelsőbb vallásügyi szerve és annak vezetője, valamint a romániai keresztény testvéregyházak képviselői milyen őszinte testvéri érzelmekkel és megbecsüléssel fejezték ki együttérzésüket ünneplő anyaszentegyházunk iránt. Különösen megragadta sokunknak szemét és szívét az a tény, hogy a kolozsvári zsinati ülésen az erdélyi egyházaknak két olyan kimagasló képviselője is megjelent, mint Erdély román ortodox görögkeleti egyházának metropolitája, *Nicolae Mladin*, és Erdély román katolikus egyházának püspöke, *Márton Aron*. Kettőjük személye jelképpé magasztosult. Ugyanis a XVI. században a románságnak, hogy szeliden fejezzük ki magunkat, nem volt kellemes kapcsolata a reformált egyházakkal, a római katolikus egyház pedig érthető szomorúsággal tekinthet vissza egyháztörténelmének erre az erdélyi szakaszára, amikor a dávidferenci reformáció fel nem tartóztatható előrehaladása következté-

(Folytatás a 4-ik oldalon)

Dobi István

1898—1968

Unitárius egyházunk egész vallás-közössége megrendüléssel és mély szomorúsággal értesült Dobi István elhunytáról. Egész népünkkel együtt gyászolunk és együtt zárjuk szívünkbe emlékezetét. Élete jelképpé magasztosult. Benne ugyanis egy régóta valósulásra váró történelmi igény testesült meg: a népi állam valósága, amelyben a kiművelt fejű, de leg-egyszerűbb munkás ember a haza és a nép legelső sorába emelkedhetik. Hazánk és népünk ugyanis a felszabadulás előtt még mindég a hárommillió koldus országa volt, ahonnan százezer számban „tántorgott ki Amerikába” a reményét vesztett magyar paraszt- és munkásember. Dobi István is közéjük tartozott, de benne erősebb volt a nemes célokért való küzdenitűdás ereje és ezért

minden viszontagságot vállalva, mint egykori fatelepi munkás, lenyári dolgozó, vasúti pályamunkás,

részesarató és fillérekért dolgozó napszámos — tántoríthatatlanul helytállt. 1919-ben a forradalom idején fegyvert fogott a nép szabadságáért, majd a Tanácsköztársaság bukása után internálást és börtönt szenvedve küzdött szegényparaszti és munkásosztályának és ezen keresztül egész népének felemelkedéséért. Amikor 1949-ben országunk miniszterelnöke, majd 1952-ben az Elnöki Tanács elnökeként az ország első közjogi méltóságának tisztébe emelte a nép bizalma és szeretete, az ezeréves Magyarország történetének egy új történelmi szimbóluma testesült meg benne.

Nemes harcainak méltó elismerése volt, hogy számos kitüntetés mellett 1967. áprilisában a Szocialista Munka Hőse címet adományozták neki, aki már 1962-ben, mint a szocializmusnak és a béke ügyének fáradszaktalan harcosa a Nemzetközi Lenin-Békedíjat is megkapta.

Egyházunk minden tagja kegyelettel és szeretettel őrzi emlékét.

Államsegély egyházunknak

Az Egyezmény huszadik évfordulója alkalmából három ünnepi alkalom is reáirányította figyelmünket erre az 1948-ban bekövetkezett elhatározó lépésre a magyarországi egyházaknak. — December 2-án délelőtt az Ökumenikus Tanács kibővített ülésén, melyen egyházunkat R. Filep Imre helyettes püspök képviselte, — Dr. Bartha Tibor református püspök, az Ökumenikus Tanács elnöke méltatta az Egyezményt. December 2-án délután 3 órakor Pranter József államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke adott fogadást a protestáns egyházak egyházfőinek részvételével az Egyezmény megkötésének húszadik évfordulója tiszteletére. Egyházunkat R. Filep Imre helyettes püspök és Ferencz József főgondnok képviselte ezen a fogadáson. December 4-én a Hazafias Népfront által szervezett nagygyűlésen találkoztak a protestáns, a görögkeleti és az izraelita egyházak nagybudapesti lelkészei, hogy együtt emlékezzenek, — az előadó D. Káldy Zoltán evangélikus püspök volt — az Egyezményt megelőző időkre, arra a szellemre, amely az egyezményt létrehozta s arra a jelenre, amelyet az Egyezmény biztosított egyházaink és híveink számára.

Amint azt lapunk 1968. évi 3. számában már közöltük, egyházunk komolyan értékelte a Magyar Népköztársaság és az Unitárius Egyház által 1948. október 7-én aláírt Egyezményt. Azt olyannak találta, mint amely egyházi életünket és munkánkat biztosította az elmúlt húsz év alatt. A jövőnk iránti felelősségérzet késztette Egyházi Képviselő Tanácsunkat arra, hogy kéréssel forduljon Népköztársaságunk Kormányához államsegély kieszközlése végett is.

Unitárius Egyházunk Elnöksége, lelkészakara és egész vallás-közössége szívből fakadó hálával és megnyugvással vette a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány határozatát, amelyet Pranter József államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének itt közölt leírata tartalmaz az Unitárius Egyház államsegélyéről 1974. december 31-ig.

A MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS EGYHÁZ ELNÖKSÉGÉNEK

Budapest

Tisztelt Elnökség!

A határozat — amelyet a Magyarországi Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa a Magyar Népköztársaság

Kormánya és az Unitárius Egyház között kötött egyezmény huszadik évfordulóján hozott, s amelyet, kérésének eleget téve, Kormányunk elé terjesztettem — megállapítja és kinyilvánítja: „az Egyezmény elvi alapjai szilárdnak bizonyultak és ezért a jövő számára is olyan bázisnak tekintjük, amely kitűnő kapcsolatainknak és jövőbeni együttműködésünknek elmélyítését szolgálják.”

Kormányunk egyetértéssel és örömmel veszi tudomásul az Unitárius Egyház vezető testületének határozatát, hiszen az abban foglaltak nemcsak az együttműködés hasznosságáról mondanak véleményt, hanem az Egyezmény elvi alapjainak szilárdsága mellett tesznek tanúbizonyságot. Kormányunk értékeli, hogy az Unitárius Egyház a jövőbe nézve nemcsak a szorosan vett egyházpolitikai problémákra veti tekintetét, hanem éppen egyházalapítása történelmi évfordulójának esztendejében jelenti ki: „Szívvel-lélekkel egynek tudjuk magunkat népünkkel, hazánkkal, hűségesen kívánva szolgálni azt a szent ügyet, amely az egész emberiség békéjének megoltalmazására irányul.”

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megértéssel fogadja az Unitárius Egyháznak ama törekvését, hogy az Egyezmény alapelveinek megfelelően nemcsak a maga egyházi, hitéleti területén tartja tiszteletben az egyház és az állam szétválasztására vonatkozó elveket, hanem ennek szellemében törekszik arra is, hogy hívei révén biztosítsa az egyház önfenntartását. A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt-Kormány azonban megértve, hogy e cél megvalósítására ez idő szerint még nem érték meg a feltételek, eleget téve a Képviselő Tanács kérésének úgy határozott, hogy az államsegélyeket továbbra is biztosítja 1974. december 31-ig évente az 1968-ban juttatott összegnek megfelelő mértékben.

Midőn felkérem a tisztelt Elnökséget, tolmácsolja a Kormány határozatát a Képviselő Tanácsnak, annak az óhajomnak adok kifejezést, hogy még fokozottabban mélyüljön el a jó viszony, erősödjék a jó kapcsolat államunk és a Magyarországi Unitárius Egyház között.

Budapest, 1968. november 28.

Teljes tisztelettel

Pranter József s. k.
államtitkár

angol unitárius egyház feje, a Szigetország unitáriusainak és más szabadelvű keresztényeinek köszönetét hozta. Kielety dr.-ban többen a jelenlévő erdélyi unitárius lelkészek közül a régi anglikán főiskolai évfolyamtársat és kedves, támogató készségű jobarátot köszönthették viszont. Szépek, testvéreik, lélekemelő és tanulságosak voltak az elhangzott megnyilatkozások, amelyek méltán fogtak belekerülni a Zsinat ünnepi jegyzőkönyvébe. Sajnálkozással kell viszont megállapítanunk, hogy az egyházalapításra való emlékezés legelső ünnepi akkordjának alaphangját a vendégek kórusában, nem a mi magyarországi unitárius egyházunk képviselői adhatta meg, mert ezt a történelmi sorrendiség, sőt kifejezetten a közös történelmi múlt, az azonos hit, az azonos szellem, az azonos nyelv és a két testvéri állam azonos szociális közösséggé való tartozása jogán, feltétlenül megillette volna! Sem a Világszövetség, sem a velünk is szoros testvéri és baráti szálakat fenntartó ifjabb történelmi múltú unitárius egyházak képviselői nem igényelték a maguk részéről az udvariasságnak és a hangsúlyadásnak ezt a formáját. Ugy véljük, hogy az „egy családhoz való tartozás” duktusán ezt a minden érzelmeségtől mentes megjegyzésünket leírhattuk. Mint ahogy az igazi testvérekre minden körülmények között kötelező öszinteséggel azt is meg kell jegyeznünk, hogy bár megértettük a célszerűségre és időnyeresésre való törekvést, mégsem tartottuk ehhez a számunkra mindennél nagyobb történelmi zsinatnak súlyához és ünnepélyességéhez méltónak, hogy nagy történelmi testvéregyházaknak képviselőit, akik megismerkedtek bennünkkel azzal, hogy igazi testvéri szívvel eljőjenek templomunkba, részt vegyenek egy történelmi zsinat ülésén és magasztos istentisztelet alkalmán, kivigyűk a templomból a „fehér asztal” mellé, hogy a legalkalmasabb körülmények között mondják el mély gondolatokban gazdag és szívből fakadó köszöntésüket, amely feltétlenül egy ünnepi áhitatba merült templomi gyülekezetben kaphatott volna méltó történelmi visszhangot. Természetesen mindez nem von le semmit sem Pap László nagyváradi református püspök, zsinati elnöknek, sem pedig Márton Aron gyulafehérvári római katolikus püspöknek, sem Argay Sándor magyar, sem Müller szász lutheránus besztercei esperes, püspök-helyettes nagyszerű megnyilatkozásainak értékéből. A kolozsvári napokat történelmi múltra való emlékezésben elmélyítette a nagy szakszerűséggel, kitűnő történelmi érzékkel és sok szeretettel megrendezett kiállítás, amely 400 éves történelmi múltú egyházunk múltjáról és jelenéről jól áttekinthető és nagyszerű szellemi értékeire is utaló képet adott. A rendezés Dr. Lőrinczi Mihály munkáját dicséri. Augusztus 18-án délután „a lelkiismereti és a vallásszabadság” nagy történelmi rangú városában, Tordán, folytatódott a zsinat. Abban a városban tehát, ahol a világon első ízben iktatta egy európai állam országgyűlése törvénybe „a lelkiismereti és a vallásszabadság” elvét a tolerancia gondolatának jegyében. Előbb az ősi római katolikus templomba vezetett az út, amelyben 1568 január havában a nevezetes országgyűlés ülésezett. Jóllehet ez volt megtapasztalni itt is a tolerancia szellemét annak a hagyományos erdélyi szellemnek jegyében, amellyel a római katolikus templomban az unitárius zarándokokat a püspök megbízásából, egy szerzetes fogadta. Meleg szavakból szeretet és történelmi felelősségérzet áradt. Dr. Mikó Imre, a romániai unitárius egyház főgondnoka, aki a zsinat minden ülésén elsőrendben látta el a közéleti férfit diplomatikusan pallérozottságával az elnöki teendőket — itt a tordai római katolikus templomban is kifejezte az unitárius egyház köszönetét, hogy az unitárius egyháztörténelemnek és az egypetésember kultúrának ezt a nevezetes templomát hűségben a történelmi múlt iránt, őrzik és gondozzák. A zsinati ülés az unitárius templomban folytatódott, miután a zsinati zarándokok a város múzeumában meatekinthették Körösi-Krétes Aladárnak az 1568. évi országgyűlésről készített eszméi témájú festményét. Elmondhatjuk hogy a tordai unitárius templomot és környékét benépesítette a Kolozsvárról érkező zaránd-

dokoknak és Aranyosszéknek a környező falvakról beáramlott népe. És hogy ebben a hatalmas tömegben fegyelmezett és rend uralkodott és hogy valamilyen formában mindenki részesevé válhatott az eseményeknek, az a tordai gyülekezetnek új jelképét, Fazekas Ferenc lelkész dicséri. A zsinati ülés megnyitása után Nagy Béla esperes imádkozott, majd Dr. Erdő János professzor tartott egyháztörténelmi tárgyu előadást az unitárius egyház alapításával és 400 éves történelmi fejlődésével kapcsolatban. Természetesnek vesszük, hogy a 400 éves történelmi ünnepi egyházban a tudós történésznek is meg kellett szólalnia a nagy témához méltó keretben és terjedelemben. Eppen ezért nagy kár, hogy ezt az akadémiái értekezést a zsúfoltság okozta oxigénhiány hatásában tompította. Azt is sajnáljuk, hogy beszámolóink terjedelme korlátokat állít elénk és így nem térhetünk ki e helyen az előadás elemzésére, amit annál is inkább szívesen megtennénk, hogy kiegészítésül az illusztris előadónak rendelkezésére bocsássunk néhány újabb adatot, vagy felhívjuk figyelmét olyan kutatások eredményeire, amelyek a modern unitárius történetírásához nélkülözhetetlenül hozzátartoznak. A háború pusztításain kívül szellemi téren való „közlekedés” lehetőségei is megromlottak, időnként meg is szakadtak és így támadnak aztán azok a hiányosságok, amelyeket törekednünk kell mielőbb bepótolni.

R. Filep Imre helyettes püspökünk és Márton Aron erdélyi római katolikus püspök a Zsinaton

Ezt a megállapításunkat a 400 éves évforduló alkalmából kiadott „NEGYSZAZ EV” című emlékkönyvre is vonatkoztatnunk kell, amelynek elemzésére más alkalommal reményünk szerint megvisszaterhetünk, mert vannak részei, amelyek a sok örömet okozó tartalom mellett, helyenként sajnálatos módon egy kétségtelenül jó szándékú, de diletáns tudományoskodást is tartalmaznak. Ezért a megjegyzésünkért a szerkesztők szíves elnézését kérjük, de kénytelenek vagyunk ezt mégis leírni „saját magunkról”, mielőtt esetleg mások hívnák fel erre figyelmünket. Tudjuk azt is, hogy igazi tudósok a jó szándékú bírálatot is szívesen veszik.

Dr. Erdő Jánosnak előadását követően folytatódott a külföldi vendégek ünnepi megnyilatkozásai és köszönetei. Ezek sorában Tordán elsőként magyarországi unitárius anyaszentegyházunk küldöttségének vezetője, R. Filep Imre helyettes püspök jelentkezett szóval. Előjáróban arról a „nagy szünetről” beszélt, amely történelmileg az erdélyi és a magyarországi unitarizmus között bekövetkezett és

most itt Tordán nyert feloldást. Dávid Ferencnek a dévai várba való bebörtönzése után a temesvári székhelyű Karádi Pál, aki az „alföldi püspök” címet viselte, elszakadt az erdélyi unitáriusoktól, mert rendíthetetlen hűséggel kitartott a bebörtönzött Dávid Ferencnek hitelvei és vallásos nézetei mellett, szemben azokkal az erdélyi unitáriusokkal, akiket a Blandrata-Hunyadi Demeter féle rugalmassági politika arra kényszerített, hogy egy a hatalom felé opportunusabb és Dávid Ferenc haladó nézeteitől eltérő hiteli rendszert fogadjanak el. Az alföldön és dunántúlon a Dávid Ferencért tétlenül lelkesedők tábora virágzó unitárius egyházat teremtett, amelynek Pécsét főiskolája és valószínű, hogy a temesvári kívül még egy dunántúli püspöksége is volt. Ennek a hódoltság korabeli magyarországi unitarizmusnak történelme a XVIII. század elejéig terjed és a magyar egyházi és kultúrtörténetnek éppen olyan nevezetes része, akárcsak az ősi erdélyi unitarizmus. A Felvidéken és Északmagyarországon általában is még Dávid Ferencet is megelőző igazi unitárius nyomokra és előfutárookra mutathatunk rá. Fájdalmas tehát, hogy ez a kettős vágányú unitarizmus csak most futott be egy olyan történelmi állomásra, ahol ismét találkozhatunk. Magyarországon a történelmi helyzet s az országhatárokon bekövetkezett változás hozta magával, hogy a magyarországi unitárius egyház újja szervezze formailag független és adminisztratív is önálló egyházi életét. Miután az ősi Szervezeti Törvény a „Magyarországi Unitárius Egyház Szervezeti Törvénye” címet viseli, ez gyakorlatilag azzal a következménnyel járt, hogy 1949-ben az erdélyi Egyház hivatalosan is visszaadta a magyarországi egyházrésznek a kolozsvári zsinati főtanács számára fenntartott jurisdikcionális jogokat, ami által előállt az a helyzet, hogy az egykori kilenc egyházközből álló Magyarországi Unitárius Egyházból kivált nyolc egyházkör, és a Romániai Unitárius Egyház Szervezeti Szabályzata alapján új egyházi képletbe tömörült. A magyarországi unitárius egyház központi intézményei, Teológiai Akadémiai Tudományos Intézete és püspöksége zsinati határozattal Budapestre helyezte, s ettől fogva most már a romániai és magyarországi unitárius egyházak mint két szomszédvár, egymást erősítve és támogatva, igyekeznek újírtóremteni történelmi rangjukhoz méltó életüket. Nagy öröm volt számunkra, hogy magyarországi egyházunk az erdélyi anyaegyház felé is betölthette történelmi misszióját, hogy hidat alkosson a világ különböző tájain élő unitáriusok és szabadelvű keresztények között. Ugyanis az erdélyi zsinatban és ünnepségen igen nagy számban vettek részt turistaként olyan államoknak és egyházaknak képviselői és tagjai, akik egy évtizeddel ezelőtt még úgyszólván unitárius egyházainknak és négy évszázados vallásunknak a létezéséről is alig tudtak. Magyarországi egyházunk főpásztora közel egy évtizede tagja az IARF vezetőségének, amelyben igen aktív tevékenységet fejt ki és így ennek volt következménye, hogy világszövetségünk végrehajtóbizottsága a jubiláris év alkalmából Budapestre hívta össze ülését és a szakbizottságok elnökeinek kollégiumát. Ferencz József főgondnokkal együtt számos alkalommal tartott előadást a magyar unitarizmus négy évszázados történelméről Európa különböző országaiban; Bencze Márton főjegyző, Bajor János közügyigazgató, Szász János lelkész, egyházi levéltáros pedig az „Albert Schweitzer College” nemzetközi intézetében mélyítették el évről évre nemzetközi kapcsolatainkat. Főpásztorunk olyan szabadelvű keresztény és unitárius vallásközösségek felé is kiterjesztette kapcsolatainkat, akik nem tagjai világszövetségünknek, de ennek ellenére indítatva érezték magukat, hogy akárcsak a Világszövetség végrehajtóbizottsága, mint zarándokok ők is csatlakozzanak magyarországi hivatalos képviselőtünkhöz, hogy a magyar unitarizmus szülőföldjén, — Kolozsvárott, Tordán és Déván — lerójják kegyeletüket Dávid Ferenc iránt és együtt örvendezzenek az örvendezőkkel.

A tordai zsinati ülésen a Német Szövetségi Köztársaság unitáriusainak és más szabadelvű közösségének üdvözlését Dr. Herbert Todt majnafrantfurti unitárius vezető-lelkész tolmácsolta, lendülettel szép

beszédben, amelynek mondanivalójából a nemzetül nem tudó közönség semmit sem érthetett a rendkívül rossz tolmácsolás miatt. Nagy kár, mert Dr. Todt gyűlékezetei, a német unitarizmusnak az az irányzata, amelyet képviselnek, tulajdonképpen az egyetlen külföldi missziója az erdélyi magyar unitarizmusnak, mert közvetlenül Ferencz József, nagynevű püspökünknek német nyelven, a XIX. században megjelent „Unitarius Kistükör” c. műve hatására jött létre. Dr. Todt ezt a halás utód elismerő szeretetével méltatta elmélyedésre készítő gondolatokkal és nagy szeretettel. A testvéri Csehszlovák Egyháznak és személy szerint Dr. Miroslav Novak pátriárkának, valamint a prágai unitáriusoknak és Dr. Kaffka vezető lelkésznek testvéri köszöntését Dr. Miroslav Kanak professzor tolmácsolta. Végül Dr. Kiss Elek püspök köszöntötte meg szokott lendületességével és magas korát messze meghaladó lelki energiával az üdvözléseket.

Augusztus 19-én Dévára vezetett a zárandoklat. Mélységesen sajnáljuk, hogy egyházunk hivatalos képviselője a dévai zárandoklaton már nem vehetett részt, miután még aznap estére a Világszövetség Végrehajtóbizottsága, sok más külföldi vendégünkkel együtt Debrecenbe volt érkezendő a magyarországi ünnepségsorozat első állomáshelyére. Miután Magyarországon a világszövetség VB tagjai és a többi nagyszámú külföldi vendég nem egyszerű turistaként, hanem valamennyien hivatalos küldöttekként érkeztek, természetesen volt, hogy hivatalos vendégeinket Magyarország területén fogadnunk kellett. Déván azonban így is magyarországi híveinknek népes csoportja vett részt, a többi külföldi zárandokcsoport társaságában. Sajnos, az időjárás mostoha sága nehezítette a résztvevők zárandoklatát, akik jórészt zuhogó esőben voltak kénytelenek megmászni Déva vára magas ormát. De ez volt egyben a dévai ünnepségnek talán legmegkapóbb része is. Hazaiak és külföldiek sem ruhát sem fáradságot nem kímélve, mint az igazi zárandokok a szent kegyhelyre, olyan szent elszántsággal taposták a sárat és vállalták a fáradságukat, csak hogy odaérjenek, ahol a várbörtön cellája fölött márványtábla hirdeti Dávid Ferenc megdicsőülésének és glóriás mártíromságának színhelyét. Azt a látványt is, amely a zárandokokat fogadta, mindegyikük mélyen a szívébe vésvé hordozza azóta is. A várfalon népviseletbe öltözött székely népünk képviselte, alattunk a palástos lelkészek serege és az országnak és a világnak minden tájáról egybeseregők sokasága, amely úgy kapaszkodott fel a vár ösvényein, mint egy ostromló sereg, amely éppen most akarja kiszabadítani a halál börtönéből útmutató mesterét! A felhőbe borult dévai vár ormát így mégis hatalmas fény árasztotta el: a kegyeletnek, a hálaadásnak fénye és a megerősödött unitárius hitnek messzevilágító fárószi lángja. A dévai várban tartott emlékstentiszteleten az evangéliumot Dr. Szász Dénes udvarhelyi esperes hirdette, míg az imádkozásban a gyülekezetet Kolcsár Sándor szabédi lelkész-esperes vezette. Az egyes intézmények, egyházak és küldöttségek nevében szép szertartás keretében koszorúzták meg Dávid Ferenc emléktábláját. A várbeli ünnepségeket követően pedig Déván közbejött ért véget a felejthetetlen ünnepségsorozat.

A felejthetetlenül szép napok emlékét, mindenki egy életre szívébe zárta. És ha összegezzük a két zsinat közül az elsőtől valami jelképes jelentőségűt is fel akarunk eleveníteni, akkor vissza kell nyúlnunk a kolozsvári zsinatnak arra az ünnepélyes aktusára, amikor a chicagói unitárius Teológiai Intézet rektora, átvitotta Dr. Kiss Elek püspöknek a díszdoktori oklevelet és a distinkciót jelképesen kifejező doktori piros-gallért a magyar unitárius lelkész palástra helyezte. Ebben többrétű gondolat is kifejezésre jutott: szót ez a kitüntetés a testvéri egység gondolatának, amely a világ valamennyi unitáriusát az unitárius szellemiség és szabad hitnek szálaival elitéphetetlenül fűzi egymáshoz. Szót a pátriárkális korú püspöknek, Dr. Kiss Eleknek, aki önjogán is a tudományok egyik ágának doktora. Szót, amiként ezt Sutherland rektor is kifejezésre juttatta, jelképesen annak a magyar unitárius papságnak, amely tragikus történelmi katasztró-

fák következtében sokszor került olyan helyzetbe, hogy a legjobb szándékkal sem tudott lépést tartani a gazdag nyelvismertetek és elmélyült, jó anyagi megalapozottságot feltételező, igazi tudományos kutatásokkal és szakmai ismeretszerzéssel, de annál intenzívebben élte meg in praxi az Isten és az emberszeretet Jézus által szentesített evangéliumát. Jól fejezte ki ezt egy amerikai lelkész, aki erdélyi útja után így nyilatkozott: „Amit itt láttam és átéltem, arra készítem, hogy minden eddig szerzett teológiai tudományos ismeretemet revízió tárgyává tegyem hazamba visszatérve, mert erre készítem az Isten és emberszeretet egyszerű elvére és ennek az elvnek megélésére épült magyar unitarizmus életéből leszűrt tapasztalat! Így tehát a tudomány piros doktori gallérja ennek a nemesen egyszerű magyar unitárius hitnek a palástjára tűzte doktori bíborát és jelkép volt ez a díszdoktorátus

kel együtt vettünk részt a debreceni ünnepi felvonuláson, megcsodálva a színpompás virágkorzót, amelyet még holland vendégeink is meglepett elismeréssel illettek. A VB ülést bevezető templomi áhítatot azonban nem Debrecenben, hanem kocsordi egyházközségünk gyönyörű, erdélyi stílusú templomában tartottuk, ahol a hollandiai Hilversum rádió és televízió filmfelvevő kamerái rögzítették az ünnepi eseményeket. A templom előtt a kocsordi gyülekezet előjárói fogadták az autókaravánnal érkező vendégeket, majd a templomban az ünnepi áhítat keretében R. Filep Imre helyettes püspök végezte az istentiszteleti szolgálatot, röviden köszöntve német és angol nyelven a világszövetség vezetését a vendéglátó házigazda képében az egyetemes egyház nevében, majd Bajor János egyházi közügyigazgató, kocsordi lelkész megkapó melegsívűséggel, mint a hely-

Emlékistentisztelet magas Déva váran. Előtérben Dr. Szász Dénes esperes prédikál

mint recompenzáció, mert emlékeztetett arra is, hogy az unitárius egyháznak egykori főgondnoka, Dr. Geley József, egy tudományegyetem díszdoktorságával tüntette ki ugyanennek a testvériségnek a jegyében az amerikai és az angol unitárius élet érdemes képviselőit, akik ezt a kapcsolat erősítő szép gesztust háromszorosan viszonzták —, előbb Csiki Gábor és Szent-Iványi Sándor volt püspöki helynököknek, most pedig Dr. Kiss Elek püspöknek nyújtván át az elismerésnek ezt a szép dekórumát.

Elismeréssel kell szólnunk a zsinat névtelen hőseiről is, akik az előkészítésnek, szervezésnek, rendezésnek, lebonyolításnak ezernyi feladatot igénylő, fáradhatatlan munkát követelő terheit hozozták. Fogadja és tolmácsolja köszönetünket a kolozsvári egyházközség lelki gazdája, az ifjú és nagytehetségű kedves lelképásztor, Szabó Árpád, a presbiterek, a rendezőbizottság s a kolozsvári gyülekezet áldozatos szívű tagjai.

A MAGYARORSZÁGI EMLÉKÜNNEPSÉGEK ÉS EGYHÁZI ZSINAT

Magyarországi ünnepségeinknek és emlékeztetői alkalmaknak sorát az IARF világszövetség végrehajtóbizottságának debreceni ülése nyitotta meg. A világszövetség elnöksége, VB tagsága és számos külföldi testvéregyháznak képviselői már augusztus 19-én este, közvetlenül a dévai ünnepségeket követően Debrecenbe érkeztek, valamennyien egyháznak hivatalos vendégeként. Valamennyi vendégünket (közel hetvenet) egyházunk vacsorán látta vendégül a debreceni „Arany Blka” szálló éttermében. Augusztus 20-án, magyar nemzetünk és népünk alkotmány-ünnepén vendégeink-

beli gyülekezet gazdája, köszöntötte a vendégeket magyar, francia, német és angol nyelven. Ez a tény magábanvéve is nagy hatást keltett külföldi vendégeink körében, akiknek zöme most találkoztunk első ízben életében egy falusi unitárius gyülekezettel, először látott ősi szépségű unitárius templomot és először hallotta megrendítően hatalmas zengésű énekét egy Istenhez fohászoló és énekkel imádkozó földműves gyülekezetnek. A gyülekezet viszont lelkesen fogadta Dr. Dalbertnek, a világszövetség elnökének, Dr. Greeieynek, az amerikai, Dr. Kleitnynek az angol, Dr. Maylahn düreni vezető-lelkésznek, Walter Ammann, a svájci kantonális egyházak képviselőjének, Dr. Cramer, IARF-főtábornak, Dr. Todt majnafrankfurti unitárius vezető-lelkésznek, Peter Niederstein svájci lelkésznek és másoknak szívből fakadó meleg köszöntését. Az ünnepségen megjelent a kocsordi református egyházközség lelkésze, Bányai László is, presbitériumának illusztris képviselőjével, szép kifejezéseként a protestáns egység gondolatának.

A templomi ünnepséget követően a kocsordi egyházközség szeretetvendégség keretében látta vendégül a messze földről érkezett zárandokokat. A Fő utca nevezetes Jakab-portájának hatalmas csűrjében terítették meg a szeretetvendégség asztalát. Borongós, esős idő járta, ezért kellett a csűr menedéket nyújtó oltalma. A réseket ponyvákkal borították, a hiányosságokat virágcsokrok leplezték el, a derengő homályban gyertyák égtek és amikor a nyílt tűzön főzött pompásabbnál pompásabb magyaros ételek sorával felvonult a háziasszony vezetésével a fehér-feketébe öltözött fennforgó

asszonyok ünneplő serege, olyanná vált ez a kép magyar kiadásban, mint egy németalföldi Breughel-kép parasztlakomája! Külföldi vendégeink népes serege megrendülten állt meg e látvány előtt, örömkönnök szöktek a szemekbe, mert a templomi lelki épülés és hangulat már amúgyis csordultig telítette szívüket s így a szív örömeinek is túl kellett esordulnia annak a határtalan vendégszeretetnek láttán, s a kifejezhetetlenül szép ősiségnek képén, amely ezen az unitárius agapén eléjük tárult! Kocsordról az út visszavezetett Debrecenben, ahol az esti órákban a Hatvan utcai unitárius templomban nyitotta meg Dr. Dalbert elnök az IARF világszövetség végrehajtóbizottságának magyarországi ülését. Augusztus 21-én délután „erőltetett menetben” gördült az autókaván Budapest felé, ahol a világszövetség elnökségét a déli órákban fogadta bemutatkozó látogatáson Prantner József államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke. A látogatást követően együtt ebédelt a népes vendégsereg a budapesti egyházközség gyülekezeti termében, ahol Vadady Albertné elnökszönyv vezetésével nagy figyelmességgel folyt az érkező, megérkezett és a jövőmenő vendégek ellátása. A háziasszony tisztét lakásukon R. Filep Imréné főtisztelendő asszony látta el nagy buzgalommal és fáradhatatlansággal. A külföldi vendégek egy-két szervezett csoport kivételével, több mint hetvenen, kivétel nélkül mind az egyház és a budapesti egyházközség híveinek vendégei voltak. Még a kolozsvári zsinat előtt az átutazó vendégeket is a magyarországi egyházunk fogadta és látta el díjmentes szállással és étellel. Az állami hozzájárulással gyönyörűen renovált Nagy Ignác utcai központi templomot (volt Koháry utca) is még a zsinati ünnepek előtt áhítat keretében adtuk át rendeltetésének azaz a boldog örömmel, hogy ezen az újraavatáson az élet legszebb jelével két testvér, két gyermekének keresztelésével tettük áldottá. A szószéki szolgálatot ez alkalommal Dr. H. Todt, a Majna/frankfurti unitáriusok vezető-lelkésze, a Német Unitárius Szövetség elnöke tartotta, a keresztelési szertartás szolgálatán viszont R. Filep Imre helyettes püspök szolgálatában osztozott Dr. Kenworthy, az angliai Manchester College igazgatója és Dr. Kenneth Twinn, angol unitárius lelkész, aki azzal lepte meg a nagyszámú gyülekezetet, hogy magyarul is szólt, igen bensőségesen és ekesen.

És ha már a zsinatot megelőző eseményekről közbevetőleg írtunk, hadd szóljunk arról is, hogy még a kolozsvári zsinat előtt látogatott meg bennünket az amerikai zarándok-csoport, amelyet Dr. Donald Harrington és neje, Szánthó Vilma lelkészek vezettek, majd később a Dr. Gaebler lelkész által vezetett másik amerikai csoport is. A zarándokoknak mindkét csoportja számára esti áhítatot tartottunk a vendég-lelkészek szolgálatával, Nagy Ignác utcai templomunkban, az áhítatok után pedig a püspöki rezidencián szerény fogadást adtunk a vendégek tiszteletére.

A zsinathoz visszatérve, augusztus 21-én délután az IARF végrehajtóbizottsága folytatta Debrecenben megkezdett munkáit, párhuzamosan a világszövetség szakközpontjának elnökeinek kollégiumi ülésével. Délután 6 órakor abban a templomban Budapestnek, amelyben első ízben tartott nyilvános unitárius istentisztelet Magyarországon azt követően, hogy az 1848. évi forradalmi országgyűlés XX. törvénycikke Magyarországhoz joghatósága területére is kiterjedően újra elismerte az unitárius vallást, mint bevett vallásfelekezett. Ez a templom az evangélikus testvéregyház Deák téri temploma volt. A több mint ezeröttszáz lelket befogadóképeségű templomot zsúfolásig töltötték meg az ország minden tájáról egybesereglett unitárius híveink. A szószék alatti elnöki emelvényen foglalta el helyét a zsinati elnökség, R. Filep Imre helyettes püspök, Ferencz József egyházi főgondnok, Benze Márton egyházi főjegyző, Bajor János egyházi közügyigazgató személyében. Az állami notabilitásoknak, a hazai és a külföldi vendégeknek a templom piacán külön díszhelyeket tartottak fenn. Szép látvány volt a különböző ünneplő díszbe öltözött palástos, tógás, reverendás, talláros lelkészek és főpapok

bevonulása. Magyar Népköztársaságunk kormányzata és legfelsőbb állami felügyeleti hatóságunk képviselőjében Prantner József államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke jelent meg, Grnák Károly, az AEH protestáns főosztályának vezetője kíséretében. A magyarországi testvéregyházak képviselőjében megjelent D. Káldy Zoltán evangélikus püspök, Várady Lajos budai esperes és Karner Ágoston főtitkár kíséretében. Dr. Pálffy Miklós evangélikus teológus professzor a Magyar Ökumenikus Tanács főtitkáraként volt jelen, Dr. Pröhle Károly pedig az evangélikus Teológiai Akadémiát képviselte. Dr. Keken Andrást, a Deák téri evangélikus templom igazgató-lelkészét, a vendéglátó házigazdaként köszönthettük. A református egyház képviselőjében Dr. Esze Tamás főgondnok, zsinati alelnök, Dusicza Ferenc zsinati főtanácsos, Dr. Fejes Sándor püspökhelyettes, Adorján József bu-

zsinati főtanácsunknak de iure is megérősíteni. Zsinatunk ennek alapján ki-mondotta a Magyarországi Unitárius Egyház Szervezeti Törvényének megerősítését, Magyarországi jelenlegi határai közötti területre kiterjedő érvényességét. A Magyarországi Unitárius Egyház püspöki székhelyét Budapest fővárosában jelölte meg, ugyanígy jelölve meg akadémiai fokú Teológiai Intézetének székhelyét is. A zsinat utasítást adott Egyházi Képviselő Tanácsának a Szervezeti Törvény egyes paragrafusainak korszerű módosítására.

A zsinat első munkaszakasza ezzel véget ért, amikor a jubiláris megemlékezésekre került a sor. Elsőként Prantner József államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke köszöntötte 400 éves történelmi múltját ünneplő unitárius anyaszentegyházunkat. Sajnáljuk, hogy nem tudjuk egész terjedelmében visszaadni gondolatokban gazdag, államférfiúi böl-

Kettős keresztelővel nyitotta meg kapuit a Zsinat előtt az újonnan renovált Nagy Ignác utcai templomunk

dapest-északi esperes és Dr. Tóth Kálmán teológiai dékán vettek részt jubileumi zsinatunkon. A római katolikus egyház képviselőjében Dr. Semptey László kanonok, általános érseki helynök, Dr. Várkonyi Imre nagyprepost, az Actio Catolica igazgatója és Dr. Tarnóczy János prepost, a bazilika plébánosa voltak jelen. A magyar ortodox görög-keleti egyházat Dr. Berki Feriz esperes-adminisztrátor — a Szabad Egyházak Tanácsát Palotay Sándor ügyvezető igazgató, a Baptista Egyházat Laczkovszki János elnök és Nagy József alelnök képviselte, az izraeli hitfelekezetet Dr. Benosovszky Imre országos főrabbi és Dr. Seifert Géza elnök.

A zsinati ülést Bajor János közügyigazgató imája vezette be, majd Ferencz József főgondnok köszöntötte az elnöki székéből a Zsinati Főtanács képviselőit, az állami és egyházi notabilitásokat és az ünneplő egyházi gyülekezetet. Angol, német, francia és latin nyelven köszöntötte a külföldi vendégeket, elnöki megnyitójában átfogó történelmi visszajelentést is nyújtva a magyar unitarizmusnak, valamint a sajátosan magyarországi unitarizmusnak 400 éves történelmi múltjára. Mondanivalóját általános elismerést kelteően angol és német nyelven is összefoglalva. Az elnöklő főgondnok ezt követően megnyitotta a zsinati ülést, felolvastva az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének leiratát, amellyel a zsinat tartását tudomásul vev-

A tárgysorozat első pontja a régi magyarországi IX. egyházkörré vonatkozó ún. „Különtörvény” hatályon kívüli helyezésére volt. Ez a külön törvény gyakorlatilag hatályát veszítette már 1949-ben, amikor a Romániai Unitárius Egyház Szervezeti Szabályzata életbelépett és amely kihagyta egyházköreiből sorából a magyarországi egyházkört, majd hivatalos átiratban értesítette magyarországi egyházkörműket a teljes egyházi és püspöki joghatóság visszaadásáról. Az egyetemes egyházi és püspöki joghatóság autonóm jogainak helyreállítása történelmi tényévé vált és ezt kellett most eme történelmi tény bekövetkezése után első ízben egybehívott magyarországi

ességtől áthatott és szocialista humanizmus eszméjét híven tükröző nagyszerű beszédét. De azt a mély és tanulságosan szép, biztatást adó gondolatot le kell írunk, amikor az elnöklő főgondnok megnyitó beszédére is reflektálva —, aki szerényen egyházunk kicsinségéről és viszonylag kevés létszámáról beszélt —, amire nézve Prantner államtitkár azt felelte, hogy nem kell itt az unitáriusoknak a kicsinség és a kislétszámúság kérdését hangsúlyozniok, mert nem a mennyiség és a létszám kérdéssről van szó, amikor egy egyháznak, vagy erkölcsi közösségnek a súlyát vagy jelentőségét akarjuk felmérni. A mennyiség és a létszám kérdése amúgy is re-latív. A római katolikus egyház is, és az összes keresztény egyházaknak az összessége is csekély a világban levő nem keresztény világvallásokhoz és egyházakhoz viszonyítva. Magyar népünk is kicsiny nép a világ nagy népeihez viszonyítva. És a legnagyobb lélekszámú ország kicsi a világ össznépességéhez viszonyítva. A nagyság és a történelmi súly, a vállalt történelmi hivatás nem mennyiségi, hanem minőségi kérdés. És ebben a vonatkozásban az unitáriusoknak nincsen okuk a szerénykedésre, mert egész történelmi múltjuk folyamán mindig a haladás szolgálatába állították életüket és valóban nagy eszméknek és nagy igazságoknak a hordozói voltak. Megelégedéssel szölt az unitárius egyháznak jelenbeli értékes szolgálatáról határainkon belül és azokon túl is, ma is betöltvén hűséggel a béke építésének s egy igazságosabb emberi világ megvalósulásának nemes szolgálatát. Szölt Prantner államtitkár a lelkiismereti és vallásszabadság 400 esztendővel ezelőtt törvénybe íktatott elvének jelentőségéről is, kifejezésre juttatva ezzel kapcsolatban, hogy a lelkiismereti szabadság azt is jelenti, hogy „szabad hinni és nem hinni”. Hívőknek és nemhívőknek azonban együtt kell dolgozniok népeink előrehaladásáért és a népek bé-kéjéért.

A hazai testvéregyházak köszöntőinek során D. Káldy Zoltán evangélikus püspök nyitotta meg, aki egyháza, vala-

mint a Magyarországi Ökumenikus Tanács képviselőjében beszélt. Káldy püspöknek meleg hangú, az igazi testvéri szeretetnek és barátságának hangján elmondott beszéde kitűnően fejezte ki a tolerancia gondolatának kiteljesedését a XVI. századtól napjainkig. Itt nemcsak a vendéglátó „házigazdának” udvariassági hangja szólt meg, hanem a felvilágosultságtól és a haladás szellemétől mélyen áthatott, komoly felelősséget hordozó egyházi testvéri megnyilatkozása. Ennek a számunkra felejthetetlen testvéri köszöntésnek méltó párja volt Dr. Esze Tamásnak, a református egyház főgondnokának köszöntése, aki tanulmányba illő mélységgel beszélt sajátos magyarországi unitárius történelmi múltunkról, amelynek ma vitathatatlanul, mint történész-tudós, ő a legszakavatottabb és új eredményekben leggazdagabb tudósa. Mindkét felszólalást és köszöntést egész terjedelmében jubileumi zsinatunk jegyzőkönyvébe iktattuk, miként ezt Prantner József államtitkár köszöntésével kapcsolatban is tettük. A hazai egyházak felszólalóinak sorát Dr. Semptey László általános érseki helynök zárta be a római katolikus egyház üdvözlését tolmácsolva, majd világszövetségünk elnöke, Dr. Peter Dalbert emelkedett szólásra, aki tanulmányzámba menő beszédében azokra a történelmi kapcsolatokra utalt, amelyek elválasztatlanul szálakkal kötik össze a magyar unitarizmust Zwingli svájci reformációjával s az észak-olasz humanistáknak, Svájcban keresztül vezető útjával. Oszintén sajnáljuk, hogy ezt a mélyenszántó köszöntést is csak jegyzőkönyveink aranylapjai őrzik és nem tudjuk egész terjedelmében közönségünk elé bocsátani. Ezt követően Dr. W. Cramer, az IARF világszövetség főtitkára a holland remonstráns egyház nevében, az amerikai unitárius-univerzalista egyház elnöksége képviselőjében Dr. Homer Jack, nemzetközileg ismert kiváló békeharcos, az angol unitáriusok nevében Dr. J. Kiehl főpásztor, a svájci kantonális egyházak és a „Zwingli Bund” képviselőjében Walter Ammann winterthuri lelkész, Martin Accola dékán a graubündeni kantonális egyház képviselőjében, Dr. Remound lelkész a francia Svájc szabadelvű egyházainak nevében, Dr. H. Todt a Majna/frankfurti székhelvű német unitárius szövetség nevében, Dr. Schärf elnök a Német Szövetségi Köztársaság „Unitárius Vallásközössége” kénében, Dieter Schmitt lelkész az észak-rajna-vesztfáliai Unióban Egyesült Evangéliumi Egyházak düreni képviselőjében és Dr. Niedlich lelkész a Német Demokratikus Köztársaság Kelet-Berlin-i evangélikus egyháza képviselőjében tolmácsolták felkérésüket és testvéri együttérzésüket, szellemesen, mélyen és testvéri módon.

Négyszázéves történelmünk folyamán még sohasem volt az unitárius és szabadelvű kereszténységnek és vallásosságának ilyen átfogó, magas szintű képviselője együtt a magyar unitarizmus egy Istent tisztelő magasztos ünnepén, mint most.

Végezetül, de nem utolsósorban, hanem a nagyobb hangsúly kedvéért szólnunk kell még arról is, hogy az ősi erdélyi unitárius anyaszentegyházunk képviselőjében jelen volt Dr. Kovács Lajos professzor, püspökhelyettes-főjegyző és Lukács Sándor dicsőszentmártoni esperes, a Romániai Unitárius Egyház hivatalos küldöttségének. Mi őket természetesen nem soroltuk és nem soroljuk a „külföldi vendégek” sorába, mert ők, miként az általuk képviselt erdélyi anyaszentegyházunk, történelmi „ikertestvéreink”, akiknek velünk teljesen azonosak külső és belső vonásaik, akiket velünk elválasztatlan hitbéli, szellemi és történelmi szálak kötnek mindörökké össze!

Dr. Kovács Lajos ünnepi köszöntéséből is ez a testvéri szeretet és szellem sugárzott, amidőn elsőként az első között a köszöntők sorában szólásra jelentkezett.

Zsinatunk szünet utáni második felében megkapón szép liturgikus szertartás következett, amikor is a zsinati engedélyt adván a lelkész-szentelésre, egyházunk főpásztora Kálnoki Kis Tamás lelkészjelöltet szolgáltatta, aki a főpásztor elé lépve késznek nyilatkozott az unitárius lelkész szolgálatra való elköte-

zettségére. Ezt követően szívre tett kézzel elmondotta a világ legszabadelvűbb és legmélyebb emberi felelősségtől áthatott lelkészi esküjét: „Esküszöm az egy igaz élő Istenre, a mi Urunk Jézus Krisztusnak szent Atyjára, hogy egész életemben keresni és kutatni fogom az igazságot. És az általam felismert, lelkiismeretemmel és az evangéliummal összhangban álló igazságot alkalmas és alkalmatlan időkben prédikálom és megélelem! Isten engem úgy segíljen és úgy adja lelkemnek üdvösségét. Amen”. Az esküt tett lelkész a főpásztor felszólítására szolgálatának aláírata jeléül letérdelt, majd R. Filep Imre főpásztor, Bencze Márton főjegyző, Bajor János közügyigazgató, Dr. Kovács Lajos, a romániai unitárius egyház püspökhelyettes-főjegyzője, Lukács Sándor, a romániai unitárius egyház esperese, kezüknek fejére tételével az ősi apostoli successio elve alapján és gyakorlata szerint, hagyományainkhoz és törvényeinkhez híven, az ifjú lelkészt szolgálatára felszentelték. A püspöki áldás, valamint a felszentelésben segédkező szolgálattevők útrabocsátó fohása után Kálnoki Kis Tamás lelkész ünnepélyes szavakkal és meghatottan köszöntte meg Istent, és Isten nevében egybegyűlt zsinatunknak, és az egyház főpásztorának felszenteltetését, bizonyoságot téve hűség szolgálatára készségéről, amelyet az elhivatottság érzetével kíván gyakorolni. A megindítóan szép ünnepi aktust követően zsinatunk éppen ebből az elhivatottsági érzetből fakadóan, amely a jövő zálogát, a felszentelt ifjú lelkészt is áthatotta, „Zsinati Üzenet”-et bocsátott ki a békére való törekvés, a vietnami háború azonnali beszüntetése, a közel-keleti válság s a világ számos helyén még jelentkező szociális nyomorúság felszámolásra törekvő felelős intézkedések megtételére. Ezt a „Zsinati Üzenet”-et a zsinat határozatából megküldtük világszövetségünk útján e nagy problémákban felelős minden egyházi és világi instanciának. Ezzel az ünnepélyes aktsussal a zsinati főtanács befejezte munkáját, majd az unitárius himnusz elénekzése után, hálaadó istentiszteletet tartott, amelynek keretében liturgikus imát Bencze Márton egyházi főjegyző mondott. Az ünnepi emlékestisztelet prédikációját R. Filep Imre helyettes püspök tartotta Máté 28. 19–20 versei alapján. Egyházi beszédében előjáróban válaszolt az elhangzott köszöntésekre, majd összefoglalta a négy évszázados dávidferenci unitarizmus történelmi szerepét és jelentőségét magyar népünknek és a világ népeinek életében, megjelölte azokat a feladatokat, amelyeknek útján haladva „tanítványokká kell tenni minden népeket”, hogy a nagykorúvá vált emberi világban a dávidferenci toleranciának jegyében teljesséjé ki a szellemi és általános emberi szabadságnak az a békés világa, amely hivatva van itt a földön Isten országát megvalósítani a jézusi evangélium isteni és emberi igazságainak jegyében! A gyülekezet könyveikig meghatottan hallgatta az izzó hangú hálaadó és unitárius egyházunk prófétiai elhivatottságú küldetéséről szóló örömmézenetet.

A zsinat egyes tárgysorozati pontjai és zsinati folyamatainak részét között a „Johann Sebastian Bach Hangversenyegyüttes” Kistétényi Melinda karnagy, orgonaművész, valamint Komádi Gerzson énekművész vezetésével felejthetetlenül szép muzsikával emelte zsinatunknak és istentiszteletünknek színvonalát. Az együttesen kívül közreműködött Kiss Márta, a kiváló oratórium énekesnő is. Az együttes közös produkciója, s a szolisták magasrendű művészete megérdemelné a külön és részletező méltatást, mert egy önálló hangverseny keretében is illően rendkívül magas szinten fejezték ki Bach zenei géniuszának megrendítő alkotásait.

A hálaadó istentisztelet nemzeti imádságunknak, a Himnusznek éneklésével ért véget. Ezt megelőzően egyházunk püspöki főpásztora meggyújtotta a templom piacán álló kandeláberben a hatalmas békélangot. Ennek tüzei gyújtották fáklyát a hazai és külföldi testvéregyházak pápi képviselői, akik magasra emelve türelmen és a békének lángját a Himnusz elhangzása után, amelyet egy hitében megerősödött és a történelmi pillanat nagyszerűségétől szíve és lelke mélyéig megrendült hatal-

mas gyülekezet énekeit, amelynek pártját csak a kolozsvári templom látta még ünnepségeinek rendjén, — mint fényhordozók vonultak ki a templom főbejárata, hogy ezt a fényt, amely ősi unitárius hitünkben, történelmi múltunkból és nagyszerű feladatokkal teletöltött jeleinkből árad, elvigyék a világ négy égtája felé Ithon és határainkon messze túlra egy jobb jövő felé!

A késő esti órákban a városligeti Gundel étteremben több száz terítékes szeretetvendégséggel zárult az augusztus 21-iki ünnepségek sora.

Augusztus hó 22-én a Világszövetség végrehajtó bizottsága folytatta munkáját a kora délutáni órákig, majd együtt ebédelt népes csoportokat alkotó más vendégeinkkel a Nagy Ignác utcai gyülekezeti teremben.

Este 8 órakor a városligeti Gundel étterem különtermében Prantner József államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke fogadást adott a jubiláló magyarországi unitárius egyházunk, valamint az IARF világszövetség elnöksége és végrehajtó bizottsága tiszteletére. Az ünnepélyes fogadáson Prantner József államtitkár oldalán közvetlen munkatársai is megjelentek: Miklós Imre elnökhelyettes, Grnák Károly főosztályvezető, Dr. Völgyesi Mátys főosztályvezető, Dr. Lippényi Ferenc a Hivatal titkárságának vezetője, Straub István főosztályvezető helyettes, Madai András csoportvezető, Kolozsvári Ferenc csoportvezető és többek között az Állami Egyházügyi Hivatal munkatársai közül. Egyházunk elnökségén, lelkészein, a világszövetség elnökségén és végrehajtó bizottságán kívül jelen voltak a fogadáson a hazai testvéregyházak képviselőjében D. Káldy Zoltán evangélikus püspök, Dr. Esze Tamás gyűjteményi főigazgató a református egyház főgondnoka és zsinati alelnöke, Dr. Pálffy Miklós a Magyarországi Ökumenikus Tanács főtitkára, Palotay Sándor, a Szabad Egyházak Tanácsa ügyvezető igazgatója. Számosan az állami és egyházi notabilitások közül nejeikkel együtt vettek részt a felejthetetlen szép fogadáson. Prantner államtitkár fáradhatatlan házigazda volt, aki hosszasan beszélgetett el hazai és külföldi vendégekkel és csoportokkal. Ezt tették kitűnő munkatársai is, úgy hogy az est folyamán az igazi tolerancia jegyében rendkívül értékes párbeszéd alakult ki állam és egyház, hívők és nemhívők, ortodox keresztények és szabadelvűek között, hazaiak és külföldiek vonalán, kelet és nyugat viszonylatában és történet mindez akkor, amidőn a csehszlovákiai eseményekkel kapcsolatosan bőséges alkalom nyílt arra, hogy az objektív igazság fényében mutassunk rá azokra a feltételekre, amelyeknek megvalósulása az egyedi záloga annak, hogy egy valódi békés egymás mellett éléstől az emberi együttélés békés és hön öhajtott világáig jusson el az emberiség. Külföldi hitrokonaink úgy nyilatkoztak, hogy gazdagabban és világosabb látással térnek vissza hazájukba, hogy a maguk vonalán is mindent megtegyenek a közös emberi jó előhaladásáért a világban.

K. M.

Dr. Kalotai Tibor főorvos, unitárius egyházi tanácsos, abonyi lakos atyanként alkotásából kiállítást rendeztek az abonyi tanácsháza dísztermében szeptember 29–október 27. között. A szept. 29-én tartott megnyitón Györe Pál vb-titkár megkapóan értékelte Dr. Kalotai Tibor művészi munkáját, a kiállításon bemutatott plakátterveket, grafikai alkotásokat, akvarell- és olajképeket, linometszeteket, valamint az alkotó-művész humorságát, a néphez való törhetetlen hűségét és sokirányú munkásságát. Egyházunk részéről R. Filep Imre helyettes püspök és neje, Ferencz József főgondnok és Bencze Márton főjegyző egyik októberi délutánon megtekintették maguk is a nagyszerűen rendezett kiállítást, ama meleg fogadtatás után, melyben Dr. Kalotai Tibor és neje vendégszerető házában részük volt. Gratulálunk Dr. Kalotai Tibor főorvos, egyházi tanácsos testvérünknek abból az alkalomból, hogy több évtizedes művészi pályájának mostani összegező szakaszához érkezett. Alkotásaiban az igazság és a szépség jut kifejezésre, hogy tovább építse embertársait.

HÍREK

Karácsony mindkét napján templomainkban ünnepi istentiszteletet tartunk és úrvacsorát osztunk. Az úrasztala megtisztításához hibéink adományait tisztelettel és szeretettel kérjük az egyházközségek előjáróságai.

Adományok

Unitárius Életre

Csáki Imréné, Dr. Daniel Lajos, Dull Péterné, Durugy Ferenc, Dr. Gálfalvy Géza, Dr. Elek István, Hajós Julianna, Mikó István, Nagy Dénesné, Dr. Nagy Elemér, Papp Károly, Pálffy Samuné, Somogyi István, Szabó Mihályné, Szilágyi Tiborné 50 — 50,— Ft., Dr. László Arpádné 60,— Ft., Dr. Danka Pál, Dr. Gáspár Istvánné, Dr. Jakab Jenőné, Tóth Gáborné 100 — 100,— Ft., László Mózesné 172,— Ft., Zsakó Andor 200,— Ft., — édesapja, Dr. Zsakó Andor emlékére, halálának 26-ik évfordulóján. — Sigmond Elek 250,— Ft., Dr. Nyíredy Géza 500,— Ft., — édesapja, néhai id. Dr. Nyíredy Géza emlékére.

Lelkészi nyugdíjalapra:

Imre Károlyné 5,— Ft., Bartha Józsefné és Szalay Lajosné 15 — 15,— Ft., Dutka Mihályné, Gmehling Róbertné és Palatka József 20 — 20,— Ft., Weltin Józsefné 25,— Ft., Buksa Attila 30, Ft., Durugy Ferenc, Dull Péterné és Sigmond Elek 50 — 50,— Ft., Szegedi Unit. Leány-egyházközség 60,— Ft., Kádár István, Hódmezővásárhely, 200,— Ft.

Az Unitárius Élet előfizetését, elsősorban azoktól, akik még 1968-ra nem fizették be, tisztelettel kérjük a mellékelt csekklapon beküldeni 18,— Ft. összegben, hogy nyomdai számlánkat ki tudjuk egyenlíteni.

Azok az olvasóink, akik a most kiküldött csekklapon 1969-re is befizetik az előfizetést, kérjük, hogy 24,— Forintot küldjenek be, mert lapunk nyomdai és postai kiadásait csak akkor tudjuk biztosítani, ha 24,— Forintot emeljük az előfizetés összegét. Figyelembe véve azonban azt a tényt, hogy egy egész évre mindössze 24,— Forintot kérünk unitárius sajtónk támogatására, úgy gondoljuk, hogy egészen minimális összegről van szó. Csak éppen azt kérjük, hogy ennek befizetését tekintsük mindannyian fontosnak.

Ötven esztendővel ezelőtt magyar földön is nagyot fordult a történelem keze. Az ország kormányzását maga a nép vette kezébe. Ez évfordulón mi is örvendeztünk az örvendezőkkel és emlékeztünk. Az 1918. évi „öszirózsás” forradalom, majd ezt követően, a Tanácsköztársaság kiállításakor unitáriusok is kivették részüket a felelősségteljes munkából. Ezeknek sorából Dr. Supka

Géza rendkívül kulturált egyénisége emelkedik ki. Erdemei elismerésekeppen a felszabadulás után a Nemzeti Múzeum első vezetője lett. Jelentős szerepet töltött be Barta Lajos fró, akit emigrációjában az angliai unitáriusok is támogattak. A művelődésügy szolgálatában számos munkát végeztek Dr. Kemény Gábor és Botár Imre pedagógusok — előbbi a torda gimnáziumunk egykori tanára, utóbbi aranydiplomával kitüntetett nevelő. Botár Imre tanár szorgalmas kutatója volt Dávid Ferenc éltének és korának s az egyháztörténeírás terén is kutatómunkát végzett.

A romániai magyar unitárius egyházban az egyházkörök beosztása megváltozott az ország új közigazgatási átszervezése következtében. Az eddigi nyolc unitárius egyházkör (esperesség) megszűnik s négy újat szerveztek helyébe. Ezek: a háromszéki, a kolozs-tordai, a székelykeresztúr-udvarhelyi és a maros-küküllői. Megválasztották már az espereseket is. Ürmösy Gyula sepsiszentgyörgyi, Nagy Béla sífalvi, Dr. Szász Dénes udvarhelyi és Kolcsár Sándor szabédi lelkész személyében. Szeretettel köszöntjük az új espereseket, kik mind nagyszerű munkásai egyházunknak és népünknek. Életükre Isten gazdag áldását kérjük.

A kolozsvári Egyetemifokú Protestáns Teológiai Intézet unitárius fakultására öt új elsőéves hallgatót vettek fel.

Kereki András, a romániai unitáriusok idősebb főgondnoka, — aki betegsége miatt már az augusztusi 400 éves jubileumi Zsinaton sem tudott részt venni — szülőfalujában, Mészkon, 75 éves korában elhunyt. A temetési szertartást Dr. Kiss Elek püspök végezte Nagy Béla esperes, a köri papság és a központi küldöttek közreműködésével. Emlékét mi is kegyelettel őrzük.

Twinn Kenneth, magyarul is tudó angol unitárius lelkész az augusztusi zsinati ünnepségekről hazatérve Ferenc József főgondnokhoz magyar nyelvű levelet intézett. Ebből idézzük a következőket: „...Hazatérve a Kolozsvárt és Budapesten tartott ünnepélyről, amely nagy és csodálatos alkalom volt, imádkozom, hogy az Isten áldjon meg titeket és áldja meg tanúságtételeket a negyyszázéves fordulón...”.

Dr. Dusan Kafka, a csehszlovákiai unitárius egyház prágai vezető lelkésze, az akkori események miatt nem érkezett meg Zsinatunkra, valamint a lengyelországi Bracia Polski — lengyel arianus mozgalom — vezetője, Jan Hadyna sem. Levélben küldött üdvözlőket elnökségünk szeretettel viszonzta.

Erdős Mihály ny. tanító, unitárius kántort 1967. szeptember 12-én temették el nagy részvétel mellett Szentmihályfalván, ill. Tordán. Szolgálati helyei Csehétfalva, Nagyajta, Torda és Szentmihályfalva voltak; ebből mintegy 3 évtizedet töltött Tordán s e városhoz fűződik rendkívül termékeny és gazdag életének legtöbb

eredménye. A tordai unitárius dalkör karmesteri teendőin kívül, mint országos karnagy és a szövetkezeti mozgalom bátor és eredményes munkása szerzett maradandó nevet. A román kormány magas kitüntetéssel honorálta tevékenységét. 1960-ban, Dr. Kiss Elek püspök felkérésére még országos kántorképző tanfolyamot tartott Kolozsváron. A temetési szertartás a szentmihályfalvi unitárius templomban, a felravatalozás helyén kezdődött, ahol imádkozott Nagy Béla esperes, sífalvi lelkész; gyászbeszédet mondott Dr. Kovács Lajos teol. professzor, egyházi főjegyző. Ugyanitt vettek búcsút tőle Székely Gergely mészki unitárius lelkész, valamint a szentmihályfalvi református és katolikus lelkészek, gyülekezeteik nevében. Ezt követően a tordai temetőbe szállították, ahol Gál Jenő nagyajtai, Bota Dénes fiatalfalvi és Göncz Mihály szentmihályfalvi lelkész mondott megható búcsúbeszédet, méltatván egy gazdag élet példamutató eredményeit. Gyászolják özvegye, két gyermeke, — Dr. Erdős Mihály hódmezővásárhelyi hívünk és Székely Lászlóné —, valamint az egész unitárius vallásközönség. Aldott az igazak emléke.

Péter Lajos, a székelykeresztúri volt Unitárius Főgimnázium ny. igazgatója, gyengélkedése miatt nem vehetett részt az augusztus 17-én kezdődött zsinati egyházunknak — alapításának 400. évfordulóján —, ezért alkalmi egyházi beszédet írt a 118. Zsoltár 22—24 versei alapján („A kő, amelyet az építők megvetettek szegletkövé lett! Az Úrtól lett ez, csodálatos ez a mi szemünk előtt! Ez a nap az, amelyet az Úr rendelt: örvendezzünk és vigadjunk ezen!”) Sajnos, hogy lapunk terjedelme nem teszi lehetővé bár részletek idézését e nagyszerű gondolatokat és izzó egyházszeretettel sugárzó beszédből, de örömmel vettük, hogy Péter Lajos, ny. igazgató megküldte lapunknak betegágyán írt alkalmi beszédét, példát mutatva ezáltal mindannyiunknak most is, mint hosszú tanárkodása idején mindig, a nemes munkálkodásból, egyházunk történetének ismeretéből és jelen feladatainak vállalásából, — olyan fiatalos lelkesedéssel és annyi önzetlen szeretettel, amiért hát adunk a mi egy igaz Istenünknek, kérve az Ő áldását és gyógyító balsamát életére.

Halottaink

Almási István, megh. ápr. 16-án, 62 éves korában; Kornél Jánosné, ápr. 17-én, 73 éves; Dr. Fodor Domokos, máj. 3-án, 68 éves; Incefi József máj. 27-én, 70 éves; Kovács Józsefné, június 2-án, 71 éves; Dr. Sükösd József, jún. 27-én, 64 éves; özv. Kmetty Jánosné, jún. 30-án, 79 éves; Dr. Balogh Pál, júl. 3-án, 68 éves; Kmetty Sándor, júl. 12-én, 55 éves; Karaky Zoltán, júl. 9-én, 26 éves; Dr. Nyíredy János, aug. 5-én, 81 éves; özv. Erdélyi Béláné, aug. 16-án, 74 éves; özv. Fazekas Dénesné, szept. 25-én, 78 éves; Szilveszter Dénes, szept. 29-én, 77 éves; Pálmay Mátyásné, okt. 4-én, 76 éves; Dr. Borbély Tihamér, október 16-án; özv. Suberka Györgyné, okt. 19-én, 87 éves; özv. Pozsgay Józsefné, sz. Bodor Rebeka okt. 19-én, 78 éves; Ádám János, okt. 3-án, 65 éves; Szilágyi Tibor, okt. 24-én, 70 éves; Albert Márton, nov. 4-én, 78 éves; Ranzenhofer Hugóné, nov. 6-án, 82 éves; Kovács Dénes, nov. 9-én, 83 éves; Szilas Béláné, nov. 9-én, 81 éves; Balázs Ernő, nov. 17-én, 69 éves; Mátral Erzsé, a Nemzeti Színház örökös tagja, aug. 14-én, 74 éves korában. „Es én örökéletet adok nekik...” Jn. 10. 28.

UNITARIUS ÉLET

Laptuladonos
a Magyarországi Unitárius Egyház
Főszerkesztő és felelős kiadó:
R. Filep Imre
Felelős szerkesztő: Bencze Márton
Évi előfizetési díj: 24,— forint
Budapest IX., Hőgyes Endre utca 3. szám
Táv.: 137—186. Csekksz.: 50.561—VIII.
INDEX: 25.842.
68.04602/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató

ISTENTISZTELETEK

Karácsony első napján (december 25-én):

Nagy Ignác u.: de. 11. Hőgyes Endre u.: de. 10. Pestlőrinc: de. 11. Pešterzsébet: de. 9. Vecsés: du. 3.30. Rákospalota: de. 11. Mátyásföld: du. 4 órakor.

Karácsony másodnapján:

Karácsony másodnapján: Nagy Ignác u.: de. 11. Hőgyes Endre u.: de. 10. Pestlőrinc: de. 11. Rákoshegy: de. 11.30. Mindkét napon minden istentiszteleti helyen úrvacsoraszó.

Ösztendő estjén, 6 órakor a Nagy Ignác utcai, a Hőgyes Endre utcai és a pestlőrinci templomainkban istentiszteletet tartunk.

Újévkor templomainkban ünnepi istentiszteletek lesznek a szokott időben.

GYÜLEKEZETI ÖSSZEJÖVETELK (szeretettelvendégséggel)

Nagy Ignác utcai gyülekezeti teremben 1969. február 8-án és március 8-án du. 6-kor, kivételesen tehát a hónap második szombatján. Hőgyes Endre utcai gyülekezeti teremben február 16-án és március 16-án, a hónap harmadik vasárnapján du. 6-kor.

TEOLÓGIAI ELŐADÁSOK

Az Unitárius Teológiai Intézet előadássorozata Bp., V., Nagy Ignác u. 4. sz. alatti gyülekezeti teremben: január 10-én, 17-én, 24-én és 31-én; február 7-én, 14-én, 21-én és 28-án, március 7-én, 14-én, 21-én és 28-án. Mindig pénteken délután 6 órakor.